

”VI MÅSTE TA MÄNNISKORS ORO PÅ ALLVAR”

MARIA SOLEVID

Sammanfattning

Det här kapitlet analyserar svenska folkets oro inför framtiden, hur samhällsoron har förändrats mellan 2015 och 2016 och vilka samhällsgrupper som är mest respektive minst oroade. Dessutom studeras i vad mån orosbedömningarna påverkas av vilka frågeformuleringar som används för att mäta samhällsoro. Resultaten visar att miljö/klimatfrågor, antibiotikaresistens och terrorism är de områden som befolkningen oroade sig mest för 2016. Jämfört med 2015 är det oron för antibiotikaresistens respektive ökat antal flyktingar som har ökat mest samtidigt som vi ser en minskad oro för politisk extremism, militära konflikter, utbredd korruption respektive ett nytt världskrig. Kvinnor, äldre och sympatisörer med SD respektive KD uppvisar en starkare samhällsoro än andra grupper. Svenskarnas orosbedömningar varierar dock beroende på hur enkätfrågan formuleras: med en öppen frågeformulering toppar integration och immigration tydligt orosagendan medan oro för miljöfrågor kommer längre ner. Orosnivåerna blir också lägre när oro mäts med en öppen fråga.

Svensk samhällsoro står tydligt i det politiska strålkastarljuset. ”Vi måste ta människors oro på allvar” har varit ett mantra som under de senaste åren upprepats av flera svenska politiker, inte minst av statsminister Stefan Löfven själv (*Dagens Nyheter*, 16 november 2016)¹. SOM-institutets orosfråga blev också bränsle i debatten inför partiledardebatten den 14 maj 2017 angående vilka ämnesområden som SVT valde att ta med (*Expressen*, 12 maj 2017)². Om politikerna nu vill ta oron på allvar inbjuder SOM-institutets långa och omfattande mätserie till unika inblickar i vad som oroar personer boendes i Sverige. Huvudsyftet med det här kapitlet är att beskriva svensk samhällsoro och vilka skillnader det finns i samhällsoro mellan olika grupper.

Oro är en av flera känslor som har tydlig politisk relevans. Tillsammans med ilska är oro en förändringsbenägen känsla, detta till skillnad från känslor som nöjdhet och entusiasm som mer bekräftar det rådande tillståndet. Människor är att betrakta som vanedjur och vi har stor trygghet i våra rutiner. Men när något okänt inträffar reagerar vår hjärna med ökad oro vilket i sin tur innebär att vi tenderar att gå ifrån våra invanda mönster och rutiner och som en följd bli mer informationssökande. En viktig förutsättning är dock att det okända inte är ett kraftigt fysiskt hot, då övergår oron omedelbart till rädsla och vi reagerar snarare med flykt alternativt med försvar. Oro är därför ett mer deliberativt känslotillstånd som ger upphov till att vi söker och bearbetar mer information. Det betyder i sin

tur att vår uppmärksamhet och vårt intresse gentemot omvärlden ökar (Neuman m. fl., 2007; Valentino m. fl., 2008).

Forskning om det som kallas affektiv intelligens (Theory of Affective Intelligence) har också visat att känslor i allmänhet spelar stor roll när människor gör politiska överväganden och att en negativ känsla som oro faktiskt kan göra oss mer uppmärksamma på politik. (Marcus m.fl., 2000, Marcus m. fl., 2011). Utöver att våra politiker pratar om att ta folks oro på allvar pekar tidigare studier också på att det bland allmänheten finns en stor förväntan på att politikerna de facto också ska agera och lösa de problem som människor upplever och oroar sig för (Djerf-Pierre & Wängnerud, 2011).

Inom psykologiforskningen är det brukligt att skilja mellan *oro som en egenskap* (trait anxiety) och *oro som ett tillstånd* (state anxiety). Medan oro som en egenskap handlar om ens personlighet eller karaktär – man är mer eller mindre orolig – är oro som tillstånd den känsloreaktionen som uppstår i samband med oväntade och externa händelser. Oro som tillstånd innebär också att den är mer tillfällig i sin natur. Det är en anledning till att vi inte alltid oroar oss för samma saker. När vi som statsvetare undersöker samhällsoro ligger det således närmare oro som ett tillstånd – den känsloreaktion som utlöser ökad vaksamhet och uppmärksamhet till omgivande hot (Huddy m.fl, 2007).

Svensk samhällsoro är att betrakta som politiskt relevant ur minst två perspektiv; för det första, att förstå vad som oroar befolkningen och vilka gruppkillnader det finns och för det andra, vad oro spelar för roll för politisk beteende och politiska attityder. I korthet kan man benämna de här två perspektiven som *förklaringar till oro respektive konsekvenserna av oro*. I det här kapitlet kommer jag att fokusera på det förstnämnda, det vill säga *förklaringar till oro*³. Mer precist kommer kapitlet att besvara följande fyra frågor: 1) hur ser svensk samhällsoro ut 2016? 2) vilka förändringar kan vi identifiera i svensk samhällsoro sedan 2015? 3) vilka grupper tenderar att vara mer eller mindre samhällsoroliga? 4) ser orosmönstren annorlunda ut beroende på hur samhällsoro mäts?

Svensk samhällsoro 2016

Den första frågeställningen handlar om att ge en beskrivning av svensk samhällsoro 2016. Hur kan den svenska samhällsoron karaktäriseras? SOM-undersökningen 2016 ger svaret att fem områden tillsammans toppar listan över saker som svenska folket oroar sig för allra mest. Andelen mycket oroliga är relativt sett högst för förändringar i jordens klimat, ökad antibiotikaresistens, terrorism, miljöförstöring och ökad främlingsfientlighet. För alla de här områdena är andelen mycket oroliga mellan 45 och 49 procent, med andra ord nära hälften av de tillfrågade. Omvänt är det mycket få svarande som uttrycker att de inte alls är oroliga för just de här områdena. Omkring en tredjedel av svarspersonerna uttrycker att de är mycket

oroliga för ökat antal flyktingar, bostadsbrist, ökad stress i arbetslivet, organiserad brottslighet, situationen i Ryssland, religiösa motsättningar, politisk extremism, försvagad demokrati och försämrad välfärd. Det är relativt sett betydligt lägre oro för militära konflikter, ökad alkoholkonsumtion, utbredd korruption, ekonomisk kris, ett nytt världskrig och globala epidemier. Omkring 10-15 procent av de svarande är mycket oroade för de här områdena och följaktligen är det stora andelar som uttrycker att de inte alls är oroliga.

Tabell 1 Svensk samhällsoro 2016 (procent)

	Mycket oroande	Ganska oroande	Inte särskilt oroande	Inte alls oroande	Totalt	Antal svar
Förändringar i jordens klimat	49	39	11	1	100	1 512
Ökad antibiotikaresistens	49	37	12	2	100	1 501
Terrorism	48	34	15	3	100	1 516
Miljöförstöring	47	42	10	1	100	1 524
Ökad främlingsfientlighet	45	40	13	2	100	1 501
Ökat antal flyktingar	37	30	26	7	100	1 505
Bostadsbrist	35	43	21	1	100	1 520
Ökad stress i arbetslivet	34	40	19	7	100	1 573
Organiserad brottslighet	33	43	20	4	100	1 572
Situationen i Ryssland	31	42	22	5	100	1 510
Religiösa motsättningar	30	43	21	6	100	1 558
Politisk extremism	29	40	25	6	100	1 548
Försvagad demokrati	29	38	29	4	100	1 500
Försämrad välfärd	29	44	25	2	100	1 505
Stor arbetslöshet	26	47	25	2	100	1 515
Ökade sociala klyftor	24	46	25	5	100	1 555
Osäkra anställningar	22	34	32	12	100	1 561
Militära konflikter	15	42	34	9	100	1 563
Ökad alkoholkonsumtion	15	30	43	12	100	1 508
Utbredd korruption	12	38	41	9	100	1 544
Ekonomisk kris	11	40	43	6	100	1 568
Ett nytt världskrig	10	25	42	23	100	1 566
Globala epidemier	9	33	47	11	100	1 549

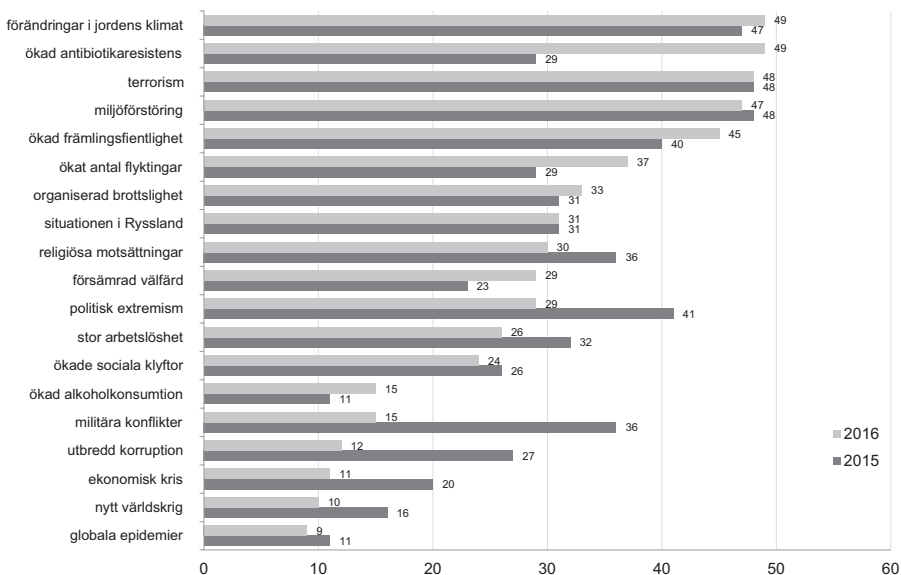
Kommentar: Tabellen är rangordnad efter andelen som uttrycker ”mycket stor oro”. Frågeformulering: *Om du ser till läget idag, hur oroande upplever du följande inför framtiden?* Svarsalternativen framgår av tabellen.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2016.

Svensk samhällsoro 2016 jämfört med 2015

Kapitlets andra fråga är vilka förändringar vi kan identifiera i svensk samhällsoro sedan 2015. På två områden är det starkare oro 2016 jämfört med 2015, det handlar om ökad antibiotikaresistens där andelen mycket oroliga ökar med hela 20 procentenheter från 29 till 49 procent (se kapitel av Djerf-Pierre & Shehata respektive Rönnerstrand, Jagers & Robertsson i denna bok), samt ökat antal flyktingar där andelen mycket oroliga går från 29 till 37 procent. Det är en något större andel mycket oroliga 2016 jämfört med 2015 för ökad främlingsfientlighet respektive försämrad välfärd. På flera områden kan vi också identifiera en minskad andel mycket oroliga: det handlar primärt om politisk extremism, militära konflikter, utbredd korruption och ekonomisk kris. Det är även en något minskad oro sedan 2015 för religiösa motsättningar och stor arbetslöshet.

Figur 1 Svensk samhällsoro, andel mycket oroliga 2016 jämfört med 2015 (procent)

Kommentar: För information om frågeformulering, se tabell 1.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2015 och 2016.

Varför orosagendan förändras på kort sikt är svårt att ge några vetenskapligt säkra svar på. Vad som kommer högre upp och lägre ner på orosagendan mellan olika år beror bland annat på vad vilka direkta personliga erfarenheter vi har av till exempel händelser i vår omedelbara närhet. Orsosagendan påverkas också av det vi indirekt

erfar, till exempel händelser i Sverige och vår omvärld och som det rapporteras om i medier (Mutz, 1994). Vad media rapporterar om hur ett ämne gestaltas påverkar såväl vad som hamnar på medborgarnas dagordningar och medborgarnas åsikter i politiska frågor (Strömbäck, 2014). Under 2016 präglades medierapporteringen på nationell nivå exempelvis av en omfattande rapportering om flyktingkrisen och situationen i det krigshärjade Syrien (se Andersson, Ohlsson, Oscarsson & Oskarsson i samma volym). Till sist är det också viktigt att betona att samhällsoro är kontextkänsligt och även påverkas av vilka andra orosområden svarspersonerna samtidigt får ta ställning till i enkäten.

Samhällsoro i olika befolkningsgrupper

Olika personer oroar sig olika mycket och tidigare forskning har även visat att det finns betydande gruppskillnader i samhällsoro (se ex Djerf-Pierre & Wängnerud, 2011; 2016, Oscarsson & Solevid, 2015). Kapitlets tredje fråga handlar om vilka gruppskillnader som går att urskilja 2016. Den tydligaste och mest bestående gruppskillnaden i oro är den mellan män och kvinnor. Kvinnor uttrycker ofta högre oro oavsett vilket område som efterfrågas. Kvinnors högre oro kan inte heller fullt förklaras av saker som socioekonomisk status, personlighetsdrag eller självförtroende (Djerf-Pierre & Wängnerud, 2016). I 2016 års SOM-undersökning är andelen kvinnor som är mycket oroliga högre än andelen män för 21 av 23 samhällsområden (se tabell 2). Undantagen är oro för religiösa motsättningar respektive för ökat antal flyktingar. Men i mer omfattande statistiska analyser (resultat visas ej här), där vi samtidigt tar hänsyn till ålder, utbildning, partisympati och nyhetskonsumtion, visar det sig att kvinnor är signifikant mer oroliga än män för samtliga områden utom utbredd korruption. I det senare fallet finns under kontroll för andra faktorer ingen oroskillnad mellan män och kvinnor. Det är också relevant i sammanhanget att nämna att vi över tid i SOM-undersökningen sett en svag tendens till att kvinnors orosdominans minskat (Oscarsson & Solevid, 2015), men den trenden verkar vara bruten i och med 2016 års undersökning.

När det gäller ålderskillnader i samhällsoro går det inte att utläsa några generella mönster från tabell 2. I ytterligare analyser där vi samtidigt tar hänsyn till kön, utbildning, partisympati och nyhetskonsumtion visar det sig också att det inte finns några signifikanta ålderskillnader för hälften orosindikatorerna. I den andra halvan av orosindikatorerna där det finns ålderskillnader handlar det om att en eller flera av de äldre åldersgrupperna är mer oroliga än den yngsta åldersgruppen (16-29 år). Äldre, brett definierat, tenderar att vara mer oroliga än de yngsta när det handlar om organiserad brottslighet, sociala klyftor, korruption, religiösa motsättningar, stress, situationen i Ryssland, försämrad välfärd, alkoholkonsumtion, terrorism och antibiotikaresistens. I fallet oro för bostadsbrist är det omvänt de yngsta som uppvisar mer oro än övriga åldersgrupper, när vi samtidigt tar hänsyn till andra förklaringsfaktorer.

Tabell 2 Samhällsoro i olika befolkningsgrupper, andel mycket oroliga på 23 områden år 2016 (procent)

	Antal svar	ekonomisk kris	politiska konflikter	politisk extremism	globala epidemier	organiserad brottslighet	ökade sociala klyftor	utbredt korruption	nytt världskrig	religiösa motsättningar	ökad stress i arbetslivet	osäkra anställningsvillkor	miljöförstöring	stor arbetslöshet	forsvagad demokrati	situationen i Ryssland	forsämrad välfärd	ökad antal flyktingar	ökad alkoholkonsumtion	terrorism	förändringar i jordens klimat	ökad främjingsfärdighet	bostadsbrist	ökad antibiotikaresistens
Man	735	9	10	25	5	30	20	10	7	32	28	19	38	23	27	29	25	38	12	39	40	33	32	44
Kvinna	828	12	20	33	12	36	29	14	13	29	39	24	54	29	31	33	31	37	18	56	57	55	37	53
16-29 år	210	8	13	33	13	17	22	9	12	19	31	20	50	23	28	20	25	30	10	38	52	50	38	41
30-49 år	462	14	18	35	9	27	26	11	11	36	42	22	47	24	28	28	32	34	11	39	50	51	29	46
50-64 år	416	12	14	29	8	38	25	15	11	34	38	26	48	29	32	32	29	40	13	49	48	42	34	47
65-85 år	480	8	14	22	7	42	23	11	8	25	23	19	44	27	28	39	27	41	24	60	48	40	39	56
Låg utbildning	202	13	13	16	9	44	26	17	11	28	30	24	43	39	29	34	37	53	30	62	43	37	45	45
Medellåg utbildning	440	11	14	23	8	36	21	11	10	32	35	24	41	26	25	30	27	40	14	46	42	40	35	42
Medelhög utbildning	388	11	17	33	11	36	26	14	12	33	33	24	46	28	36	31	30	39	15	49	51	46	36	52
Hög utbildning	518	9	16	36	8	24	26	10	8	28	35	16	54	19	28	32	26	27	11	43	56	52	28	54
V	97	12	16	42	11	23	56	18	10	27	37	39	68	33	40	23	44	11	14	39	73	75	46	60
S	397	8	14	26	7	30	28	8	11	21	35	24	49	29	28	30	32	30	17	50	54	49	41	46
C	107	6	16	27	4	21	18	4	6	15	32	16	49	15	22	37	18	22	15	44	55	60	21	46
FP	80	5	14	34	8	26	19	10	9	32	19	10	46	21	18	35	19	16	7	35	47	42	21	46
M	330	7	13	27	9	34	10	9	8	32	29	14	40	21	19	35	16	38	11	48	42	35	27	52
KD	37	11	8	24	5	37	13	13	16	21	32	16	33	26	47	35	25	47	21	51	35	35	23	70
MP	59	5	15	55	13	25	29	5	10	27	37	15	74	22	27	38	24	11	15	42	77	65	30	52
SD	176	21	19	19	8	58	24	20	13	59	38	25	27	38	44	31	49	86	13	57	28	19	49	48
Nyhetskonsumtion 0-3 dagar/v	500	12	16	28	10	29	20	13	11	30	36	23	46	24	28	24	27	36	17	46	48	47	34	44
Nyhetskonsumtion 3-4 dagar/v	476	11	15	31	9	36	30	11	10	30	31	20	49	26	28	31	28	36	16	47	52	44	32	49
Nyhetskonsumtion 5-7 dagar/v	571	9	13	28	7	34	24	12	9	30	33	21	45	28	31	38	30	39	13	50	47	45	37	52

Kommentar: För frågeformulering av orosfrågan, se tabell 1. Övriga frågeformuleringar och variabelnamn: *Kön* Är du man eller kvinna? Variabeln som används heter *sex* och består av svarsdata kompletterad med registerdata. *Ålder* Vilket år är du född? *Utbildning* Vilken skolutbildning har du? Om du **ännu** inte avslutat din utbildning, markera den du genomgår för närvarande. Svar avges på kategorier från 1 (Ej fullgjort grundskola eller motsvarande obligatorisk skola) till 8 (Studier vid/examen från forskarutbildning). Variabeln som används heter *utb* och är indelad i 4 kategorier. Låg motsvarar högst grundskola eller motsvarande. Medellåg motsvarar högst gymnasium, folkhögskola eller motsvarande. Medelhög motsvarar eftergymnasial utbildning men inte examen från högskola/universitet. Hög motsvarar examen från högskola/universitet. *Partisynpat* Vilket parti tycker du bäst om idag? Utöver de åtta riksdagspartierna är Feministiskt initiativ respektive Annat parti möjliga svarsalternativ. Då antalet FI-sympatisörer under stiger 30 svarspersoner för analyserna i tabellen ovan har svars-kategorin tagits bort. *Nyhetskonsumtion* Indexet för nyhetskonsumtion är en sammanslagning av alla enkätfrågor som mäter nyhetskonsumtion: 1) Hur ofta brukar du ta del av följande nyhetsprogram eller nyhetstjänster? 2) Läser eller tittar du regelbundet i någon morgontidning?, 3) F3 Hur ofta brukar du ta del av nyheter från följande?, 4) F4 Hur ofta brukar du ta del av nyheter från följande på internet? Nyhetskonsumtionsindexet varierar mellan 0 (aldrig tar del av några nyheter) och 7 (dagligen tar del av nyheter). I tabellen ovan är nyhetskonsumtionsindexet uppdelat i tre ungefär lika stora svarsgrupper.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2016.

Även när det gäller sambandet mellan utbildning och samhällsoro går mönstren åt olika håll. Ett övergripande resultat som såväl syns i tabell 2 som i våra mer fördjupade analyser är att personer med lägre respektive högre utbildning oroar sig för olika saker. Under kontroll för andra faktorer oroar sig personer med lägre utbildning i högre grad än andra utbildningsgrupper för organiserad brottslighet, världskrig, stor arbetslöshet, försämrade välfärd, ökat antal flyktingar och ökad alkoholkonsumtion. Omvänt oroar sig personer med högre utbildning jämfört med personer med lägre utbildning mer för militära konflikter, politisk extremism, försvagad demokrati, klimatförändringar och antibiotikaresistens.

Partisynpat har i tidigare studier visat sig påverka samhällsoro. Generellt handlar det om att personer med olika partisynpat oroar sig för olika saker som kan knytas till partiernas profilfrågor, men också att vissa partisynpat är mer oroliga än andra. Resultat från tidigare SOM-undersökningar har visat att Sverigedemokraternas sympatisörer tillhör de mest oroliga och i 2014 års undersökning var det Sverigedemokraternas tillsammans med Feministisk initiativs sympatisörer som var mest oroliga, dock för helt olika saker (Oscarsson & Solevid, 2015). I 2016 års undersökning är FI-sympatisörerna som besvarat orosfrågorna för få för att göra säkra analyser och de är därför borttagna ur analysen.

Från resultaten i tabell 2 syns tydliga partiskillnader i samhällsoro. Sympatisörer till Sverigedemokraterna är de mest oroliga eller bland de mest oroliga i hälften av orosområdena vi mäter. Mest noterbart är den högre oron bland SD-sympatisörer för ökat antal flyktingar där 86 procent anger att de är mycket oroliga, jämfört med 11 procent bland Vänsterpartiets respektive Miljöpartiets sympatisörer. Andra områden där SD-sympatisörer tillhör de mest oroliga är religiösa motsättningar, organiserad brottslighet, ekonomisk kris, terrorism, utbredd korruption och försämrade välfärd. Sympatisörer till Sverigedemokraterna uppvisar också noterbart

mindre andelar mycket oroliga för förändringar i jordens klimat, miljöförstöring och politisk extremism.

Graden av nyhetskonsumtion ger upphov till relativt små oroskillnader men detta beror delvis på att nyhetskonsumtionsindexet som vi använder är grovt indelat i tabell 2. Huruvida nyhetskonsumtion driver oro eller är en konsekvens av oro är svårt att avgöra med den typen av tvärsnittsdata som SOM-undersökningen utgör. Tidigare forskning kan påvisa att nyhetskonsumtion är förknippat med högre oro (Djerf-Pierre & Wängnerud, 2016), men det är fullt rimligt att oro också är förknippat med högre nyhetskonsumtion, som en konsekvens av ökad informationsinhämtning. Eftersom fokus i det här kapitlet handlar om förklaringar till oro håller vi oss till sambandet mellan nyhetskonsumtion och oro. I fördjupade analyser och under kontroll för kön, ålder, utbildning och partisympati finns signifikanta skillnader i oro efter nyhetskonsumtion på 9 av 23 områden och i 8 av fallen betyder resultaten att personer med högre nyhetskonsumtion allt annat lika uppvisar högre oro när det gäller organiserad brottslighet, ökade sociala klyftor, religiösa motsättningar, situationen i Ryssland, försämrad välfärd, terrorism, förändringar i jordens och ökad antibiotikaresistens.

Som man frågar får man svar?

Den sista frågeställningen i kapitlet handlar om huruvida bilden av svensk samhällsoro blir annorlunda beroende på hur vi mäter oro. Det korta svaret på den frågan är ja och nedan kommer jag att utveckla resonemanget.

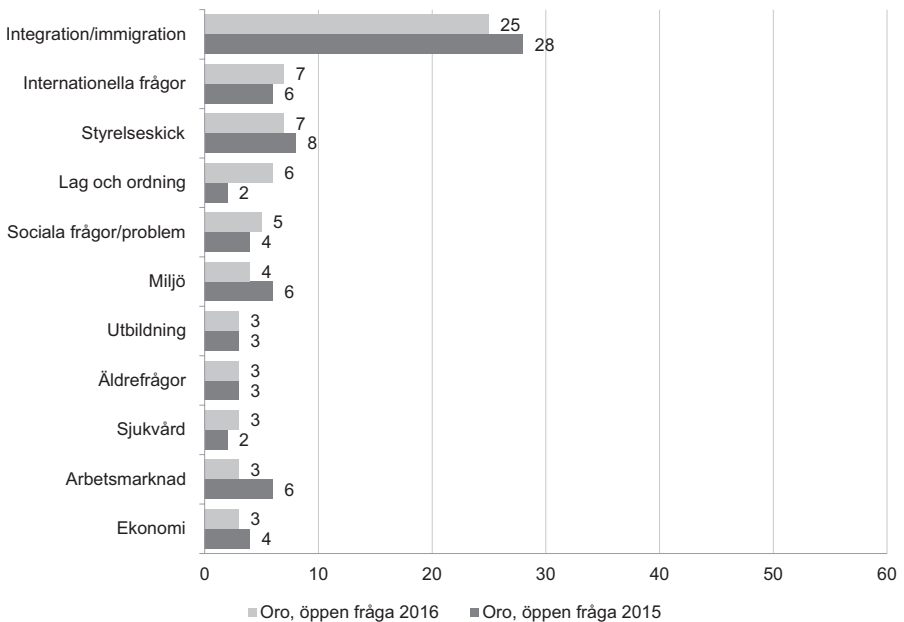
SOM-institutets klassiska orosfråga är den som vi hittills har redovisat resultaten för i kapitlet. Frågan lyder ”Om du ser till läget idag, hur oroande upplever du följande inför framtiden?” I 2016 års undersökning frågade vi om sammanlagt 23 orosområden fördelade på två formulär. Men sedan 2015 har vi också ställt en öppen orosfråga där svarspersonerna själva får skriva ner vad de oroar sig mest för. Frågeformuleringen är ”Om du ser till läget i Sverige idag, vad upplever du som mest oroande inför framtiden?”. I jämförelse med den klassiska frågan som har en svarsskala från mycket orolig till inte alls orolig efterfrågar vi i den öppna frågan det som människor bedömer som *mest* oroande⁴.

I figur 2 nedan visas resultaten för de områden eller kategorier som mer än en procent av de svarande på undersökningen omnämner 2016 i jämförelse med 2015. Med samma ämneskategorier som i samhällsproblemfrågan (se Andersson, Ohlsson, Oscarsson & Oskarson i samma volym) hamnar oro som har med integration och immigration ensamt i topp på 25 procent år 2016. På delad andra plats kommer oro för internationella frågor (7 procent), styrelseskick (7 procent) samt lag och ordning (6 procent). Miljöfrågan som tillhör orostoppen i vår klassiska orosfråga, nämns av endast fyra procent. Rangordningsmässigt liknar resultaten från den öppna orosfrågan mer rangordningen för viktigaste samhällsproblem (se Andersson, Ohlsson, Oscarsson & Oskarson i samma volym). Det är anmärkningsvärt

att miljö- och klimatfrågor kommer betydligt lägre på orosagendan när vi ställer en öppen fråga jämfört med den klassiska orosfrågan. Samma sak kan sägas gälla antibiotikaresistens som också toppar oroslistan när vi använder den klassiska orosfrågan men som överhuvudtaget inte finns omnämnt i de öppna fritextsvaren (se Monika Djerf-Pierres och Adam Shehata's kapitel för ytterligare diskussion).

Lag och ordning står för den relativt sett största orosökningen från 2 till 6 procent mellan 2015 och 2016 när vi mäter oro med en öppen fråga. I jämförelse med 2015 sker en liten tillbakagång i omnämmanden av miljö- och klimatfrågan som det en mest oroar sig för inför framtiden och det är samma tendens vi ser när det gäller miljö som viktigaste samhällsproblem (se inledningskapitlet i denna bok).

Figur 2 Samhällsoro 2015 och 2016 med öppen frågeformulering (procent)

Kommentar: Frågan lyder: *Om du ser till läget i Sverige idag, vad upplever du som mest oroande inför framtiden?* Procentbasen är samtliga svarande vilket betyder 1 650 svarspersoner för 2016 (formulär 5) och 1 739 för 2015 (formulär 5).

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2015 och 2016.

Utöver att mer övergripande jämföra de två olika orosfrågorna är det också intressant att gå djupare in på delkategorier inom respektive oroskategori i den öppna frågan och jag har här valt att fokusera på exempel från de fyra orosområden som toppar den öppna orosfrågan. Med integration och immigration täcks en mängd olika aspekter in och de vanligast förekommande svaren i den här kategorin avser

oro för invandring, rasism och främlingsfientlighet, flykting/asylfrågor och integration. I jämförelse med vår andra orosfråga ryms således både oro för flyktingar/invandring och oro för främlingsfientlighet inom samma övergripande kategori i vår öppna orosfråga. Även om procenttalen blir små är det till exempel 9 procent som nämner oro för invandring medan 6 procent nämner att de inför framtiden är mest oroliga för rasism och främlingsfientlighet (resultat från underkategorier presenteras inte i tabell). I vår klassiska orosfråga ligger andelen mycket oroliga för liknande områden på över 40 procent.

Svaren inom kategorin oro för internationella frågor, som totalt nämns av sju procent av de svarande, handlar primärt om två orosområden; terrorism och situationen i Ryssland (respektive kategori nämns av 1,5-2 procent av de svarande). Återigen är orosnivåerna betydligt lägre när vi ställer den öppna frågan jämfört med den klassiska orosfrågan, även om svaren i den öppna frågan ska betraktas som motsvarande mycket oroande.

Kategorin styrelseskick som även den samlar sju procent av svaren inrymmer framförallt svar som handlar om allmän oro för politik, partipolitik, politiker och partier. Det vanligaste svaret inom den här kategorin är oro för Sverigedemokraterna som omnämns av tre procent bland alla svarande.

Inom kategorin Lag och ordning finns svar som handlar om oro för brottslighet, våld, allmän lag och ordning, polisväsende och organiserad brottslighet/gängkriminalitet. Eftersom svaren fördelar sig över flera olika kategorier får varje enskild kategori relativt låga andelar. Till exempel nämner bara 0,5 procent spontant att de är mest oroliga för organiserad brottslighet medan motsvarande siffra i den klassiska orosfrågan är 33 procent.

Sammanfattningsvis ser orosagendan delvis annorlunda ut när vi analyserar resultaten från den öppna orosfrågan. Samhällsoro relaterad till integration och immigration kommer tydligt i topp med områden som har med internationella förhållanden, styrelseskick, lag och ordning respektive miljö samlar en lägre andel som är mest oroliga för dessa saker inför framtiden. Oavsett vilket orosområde vi undersöker blir det tydligt att orosnivåerna är betydligt lägre när vi ställer en öppen fråga jämfört med vår klassiska orosfråga, även om svaren på den öppna frågan ska förstås som områden där det är mycket hög oro. Med den klassiska frågan, där svarspersonerna får ta ställning till en rad olika områden, kan vi konstatera att vissa orosområden kräver att man får en påminnelse för att känna oro. I den öppna orosfrågan är det tydligt att den bär drag av vår samhällsproblemfråga och då inte på grund av att vi använder samma kategoriindelning, utan snarare för att den öppna frågan sporrar det som ligger allra längst fram i huvudet hos de som svarar. Såväl viktigaste samhällsproblem som den öppna orosfrågan är mer relaterade till medieagendan. Det är slutligen viktigt att poängtera att det ena sättet att mäta oro på inte är bättre eller mer rätt än det andra, utan snarare att svaren på de två orosfrågorna ska ses som komplement till varandra och att båda resultaten ger en bild av samhällsoron i Sverige.

Samhällsoro 2016 – det här vet vi

Sammanfattningsvis visar resultaten att miljö/klimatfrågor, antibiotikaresistens och terrorism är det som störst andel svarspersoner i 2016 års nationella SOM-undersökning uttrycker mycket oro för. Sedan 2015 har oron för antibiotikaresistens respektive ökat antal flyktingar ökat mest medan vi ser minskad oro för politisk extremism, militära konflikter, utbredd korruption och ett nytt världskrig. Men för majoriteten av ämnesområdena SOM-institutet mäter oro för går det inte att spåra några större förändringar på kort sikt. Det går inte heller att belägga att oron skulle ha ökat totalt sett. Det finns skillnader i samhällsoro mellan olika befolkningsgrupper där kvinnor, äldre och sympatisörer med SD och KD är mer samhällsoraliga än andra grupper. På det stora hela bekräftar resultaten från 2016 års undersökning vad vi sett i tidigare års SOM-undersökningar. Till sist visar också resultaten att orosagendan blir delvis annorlunda när vi ställer en öppen fråga om vad är mest oroande inför framtiden; frågor som har med integration och immigration toppar tydligt medan oro för miljöfrågor kommer längre ner. Oavsett ämnesområde är orosnivåerna lägre när vi mäter oro med en öppen frågeformulering. Från tidigare forskning vet vi också att medborgarna förväntar sig att politikerna ska hantera de frågor som människor känner oro för (se Djerf-Pierre & Wängnerud, 2011). Om nu politikerna vill ta människors oro på allvar visar resultaten från 2016 års SOM-undersökning att det just nu handlar om miljöfrågor, terrorism och immigration/integration.

Noter

- ¹ Intervjucitatet i *Dagens Nyheter* från Stefan Löfven lyder: ”Vi måste ta människors oro på allvar. Det de upplever, det upplever de”, från artikeln ”Vi har misslyckats med att fånga människors oro” av Hans Olsson, 16 november 2016.
- ² SVT:s val av ämnesområden baserade sig på en Novusmätning om de viktigaste politiska frågorna som gjordes inför partiledardebatten. Se <http://novus.se/wp-content/uploads/2017/05/6ee6b60be7d2433cb158c92fbdfef00c.pdf>.
- ³ I mitt och Henriks Oscarssons SOM-kapitel från 2015, av den nationella SOM-undersökningen 2014, finns också analyser av orons konsekvenser. I korthet kan det nämnas att personer som är samhällsoraliga har ett högre politiskt intresse men är mindre nöjda med den svenska demokratin (Oscarsson & Solevid, 2015). Samma resultat framkommer i analyser av poolade SOM-data från 2010-2014 (Solevid, Wängnerud & Djerf-Pierre, 2017).
- ⁴ SOM-institutets kodschema för viktigaste samhällsproblem (se kodboken för 2016 års nationella undersökning) har använts också för att koda upp fritextsvaren i den öppna orosfrågan till olika svarskategorier (se inledningskapitlet i denna volym för en redovisning av viktigaste samhällsproblem). Av de totalt 1650

svarspersonerna i formulär 5 i den nationella SOM-undersökningen 2016 är det 1312 personer som skrivit ett svar som kan hänföras till en oroskategori. Nära 17 procent (274 personer) har helt hoppat över frågan. Precis som i redovisningen av viktigaste samhällsproblem (se inledningskapitlet) baseras procentbasen på samtliga 1650 svarande i (del-undersökningen). Som jämförelse kan nämnas att omkring 3 procent helt avstått från att besvara de klassiska orosfrågorna (46 respektive 45 personer av totalt 1635/1592 svarande i formulär 4 respektive 5) medan mellan 17 och 46 svarspersoner hoppat över enskilda delfrågor.

Referenser

- Dagens Nyheter* (2016). "Vi har misslyckats med att fånga människors oro" av Hans Olsson, 16 november 2016. <http://www.dn.se/nyheter/sverige/lofven-vi-har-misslyckats-med-att-fanga-manniskors-oro/> Nedladdad 2017-05-17.
- Djerf-Pierre, M. & L. Wängnerud. (2016). "Gender and sociotropic anxiety: Explaining gender differences in anxiety to social risks and threats". *International Journal of Public Opinion Research* 28(2): 217–240. <https://doi.org/10.1093/ijpor/edv009>
- Djerf-Pierre, M. och L. Wängnerud (2011), "Människors oro och politikens ansvar", i S. Holmberg, L. Weibull & H. Oscarsson (red), *Lycksalighetens ö* (s. 163-180). Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Expressen (2017). "Klimatfrågan nobbas – stark kritik av SVT" av Åsa Asplid, 17 maj 2017. <http://www.expressen.se/nyheter/klimatfragan-nobbas--skarp-kritik-mot-svt/> Nedladdad 2017-06-02.
- Huddy, L., S. Feldman & E. Cassese (2007). "On the distinct political effects of anxiety and anger". In W.R. Neuman, G.E. Marcus, A.N. Crigler & M. MacKuen (eds), *The affect effect: Dynamics of emotion in political thinking and behavior*. Chicago: University of Chicago Press, s. 202–230.
- Marcus G E, W. R. Neuman, M. Mackuen. (2000). *Affective Intelligence and Political Judgement*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Marcus, G.E., MacKuen, M. & Neuman, W.R. (2011). Parsimony and complexity: Developing and testing theories of affective intelligence. *Political Psychology* 32(2): 323–336.
- Mutz, D. (1994). "Contextualizing personal experience: The role of mass media". *The Journal of Politics* 56(3): 689–714.
- Neuman, W. R, G. E. Marcus, A. N. Crigler & M. MacKuen (red) (2007). *The Affect Effect. Dynamics of Emotion in Political Thinking and Behavior*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Novus (2017). Rapport: Viktigaste politiska frågan. <http://novus.se/wp-content/uploads/2017/05/6ee6b60be7d2433cb158c92fbdfef00c.pdf>, publicerad 2017-05-09. Nedladdad 2017-05-17.

- Oscarsson, H. & M. Solevid (2015). "Sverige oroar sig". I A. Bergström, B. Johansson, H. Oscarsson & M. Oskarson (red) *Fragment* (s. 81-95). Göteborgs universitet: SOM-institutet.
- Solevid, M, L. Wängnerud, L & M. Djerf-Pierre (2017). "Mobilising or numbing effects of anxiety on political involvement? Evidence from a large-scale survey in Sweden" (artikelmanus)
- Strömbäck, J. (2014). *Makt, medier och samhälle. En introduktion till politisk kommunikation*. Lund: Studentlitteratur
- Valentino, N. A., V. L. Hutchings, A. J. Banks & A. K. Davis (2008). "Is a Worried Citizen a Good Citizen? Emotions, Political Information Seeking, and Learning via the Internet." *Political Psychology* 29(2): 247-273.

